

ЛІТЕРАТУРА

1. Митна конвенція про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенція МДП) 1975 р. Офіційний вісник України. 2007. № 3. Ст. 138.
2. Про участь України у Митній конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенції МДП 1975 р.): Закон України від 15 липня 1994 р. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 33. Ст. 307.
3. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 44–45, № 46–47, № 48. Ст. 552.
4. Про затвердження Порядку видачі свідоцтва про допущення дорожнього транспортного засобу до перевезення товарів під митними печатками та пломбами: наказ Міністерства фінансів України від 09 жовтня 2012 р. № 1064. Офіційний вісник України. 2012. № 88. Ст. 3581.
5. Про затвердження Порядку виконання митних формальностей при здійсненні транзитних переміщень: наказ Міністерства фінансів України від 09 жовтня 2012 р. № 1066. Офіційний вісник України. 2012. № 99. Ст. 4027.
6. Про затвердження Порядку реалізації положень Митної конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенції МДП) 1975 р. та Інструкції про заповнення книжки МДП: наказ Міністерства фінансів України від 20 листопада 2017 р. № 953. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE31364.html.

УДК 347.965

НЕДЕРЖАВНИЙ ХАРАКТЕР ТА ПРАВОЗАХИСНА ФУНКЦІЯ АДВОКАТУРИ

NON-GOVERNMENTAL NATURE AND FUNCTION
OF HUMAN RIGHTS OF THE ADVOCACYСвятоцька В.О.,
к.ю.н., адвокат,докторант кафедри організації судових та правоохоронних органів
Національна юридична академія імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена аналізу місця адвокатури в правозахисній системі, виявленню її природи як соціального інституту. Досліджено взаємозв'язки адвокатури з державою та громадянським суспільством. Автором проаналізовано завдання та функції адвокатури як інституту громадянського суспільства, взаємодію з державою та громадою.

Ключові слова: адвокатура, правозахисна система, правовий інститут, інститут громадянського суспільства, правова природа.

Статья посвящена анализу места адвокатуры в правозащитной системе, выявлению ее природы как социального института. Исследованы взаимосвязи адвокатуры с государством и обществом. Автором проанализированы задачи и функции адвокатуры как института гражданского общества, взаимодействие с государством и обществом.

Ключевые слова: адвокатура, правозащитная система, правовой институт, институт гражданского общества, правовая природа.

The article is devoted to the analysis of the position of the legal profession in the human rights system, the identification of its nature as a social institution. The interrelations of the bar with the state and society are investigated. The author analyzes the tasks and functions of the advocacy as an institution of civil society, interaction with the state and society.

Key words: advocacy, human rights system, legal institute, civil society institute, legal nature.

Значна кількість праць у правовій науці присвячена дослідженню природи адвокатури, її місця в національній правовій системі, правовому регулюванню адвокатської діяльності, що пояснюється особливим призначенням інституту адвокатури та його визначальним місцем у правовій системі будь-якої демократичної держави. Вченими та практиками пропонується і обґрунтовується ціла низка пропозицій, спрямованих на удосконалення організації і діяльності адвокатури як правового інституту, але питанням щодо місця адвокатури саме в правозахисній системі, її природи саме як соціального інституту, належності її до інститутів громадянського суспільства не приділяється належна увага. Мета даної статті – загострити ці питання та спробувати на них відповісти.

Перед адвокатурою стоять три основні завдання *публічного, приватного і громадського характеру*, що визначають її функції [1, с. 6–22]. Ці завдання органічно поєднують між собою, а їх реалізація дає підставу характеризувати адвокатуру як інститут громадянського суспільства.

Адвокатура як інститут громадянського суспільства. Говорячи про історичну цінність адвокатури, варто зазначити, що вона є системоутворюючим елементом сучасного громадянського суспільства та правової держави, перспективи розвитку яких в Україні пов'язані також і з перспективами розвитку адвокатури [2, с. 9].

Формування громадянського суспільства нерозривно пов'язане з функціонуванням самої держави та її правових

інститутів. Як зазначає О.В. Синеокий, з моменту формування держави в сучасному її розумінні право як соціальний інститут починає виконувати функцію соціально-регулюючу (загальнодержавну) та функцію реалізації прав і свобод людини. Загальнодержавна функція реалізується через нормативно-регулюючий механізм держави, в процесі реалізації якої функціонально дещо применшується значення функції реалізації прав і свобод людини. Забезпечення та реалізація прав і свобод людини є сутністю громадянського суспільства. *Громадянське суспільство* є сферою життєдіяльності індивідів, що не контролюється державою. У вітчизняній науковій доктрині велика кількість праць присвячена дослідженню адвокатури як правового інституту, однак недостатньо акцентовано увагу на зв'язку адвокатури з суспільством та вивченні адвокатури як основної форми юридичної допомоги населенню [3, с. 310–316].

Місце та роль адвокатури в державі, її взаємовідносини з громадянським суспільством досліджували: Є. Васильковський, А. Козьмініх, О. Бойков, С. Гончаренко, Т. Варфоломеєва, О. Святоцький, І. Гловацький, Д. Фіолевський, О.В. Синеокий, О. Яновська, С. Сафулько, П. Хотинець, В. Афанасьєв, Н. Бакаянова, Т.Б. Вільчик, М. Видря, О. Воронов, О. Галоганов, О. Деханов, А. Кучерена, Л. Тацій, І. Яртіх, Р. Мельніченко та ін.

За радянських часів роль інституту адвокатури в державі була значно применшена. На сучасному етапі адвокатура

розглядається як ключовий інститут громадянського суспільства, що вимагає його незалежності та самоврядування. Сучасні науковці ставлять адвокатуру в центр системи громадянського суспільства. Так, С.І. Долгошеєв особливим елементом інституційної бази громадянського суспільства визначає інститут адвокатури та вважає його ядром правозахисного механізму, яке визначає соціальне і практичне значення всієї правозахисної системи [4, с. 12–48].

Розуміння місця адвокатури в суспільстві можливе завдяки з'ясуванню меж її взаємодії з державою. Іншими словами, зрозуміти юридичну природу адвокатури, її належність до того чи іншого інституту можна, дослідивши місце та взаємозв'язок її з державою та громадянським суспільством. Дослідження правової природи, поняття, місця і ролі інституту адвокатури дозволяє осмислити проблеми правового регулювання адвокатської діяльності, правового впливу і соціальної взаємодії держави та громадянського суспільства.

З'ясовуючи ці питання, не можна залишити без уваги наукову думку Т.Б. Вільчик, яка вважає, що адвокатура не може бути віднесена до інституту громадянського суспільства на тій підставі, що діяльність адвокатури вимагає незалежності від держави та суспільства, оскільки адвокатура може стати на захист інтересів як держави, так і громадянського суспільства [5, с. 243–250]. Проаналізуємо такий підхід. Для початку зупинимось на організаційно-правових особливостях адвокатури, що визначають її належність до певного інституту.

Поняття «громадянське суспільство» та розуміння його змісту мінялося від античної Греції до сьогодення. Громадянське суспільство трактувалося Аристотелем як співтовариство вільних і рівних громадян; у середньовіччі і до XVIII ст. розглядалося як синонім поняття «держави»; на сучасному ж етапі, коли, власне, вже відбулося формування громадянського суспільства, були усвідомлені й відмінності між цими поняттями, а також державою і державними інститутами. Сьогодні громадянське суспільство ототожнюється зі сферою приватних інтересів і потреб, а його існування та функціонування нерозривно пов'язані як із самою правовою державою, так і з її інститутами, особливо з інститутом адвокатури [6, с. 228–234].

На думку В. Андреевського, поняття «громадянське суспільство» зазвичай вживається у співставленні з поняттям «держави». Права і свободи людини є інструментом розвитку цього суспільства, його самоорганізації. Формування держави і громадянського суспільства триває століттями і є досі незавершеним. Від визнання державою основних прав і свобод людини і громадянина та їх юридичної реалізації залежить розвиток і удосконалення важливих інститутів громадянського суспільства. Через інститути демократії і через право, засноване на визнанні і гарантіях дотримання прав і свобод людини і громадянина, через створення правозахисної системи громадянське суспільство прагне підпорядкувати собі державу, яка стає не тільки знаряддям захисту інтересів будь-якої соціальної групи, а й засобом досягнення соціального консенсусу між класами. Громадянське суспільство є певним соціальним простором, члени якого пов'язані і взаємодіють між собою та з державою. Це система самостійних і незалежних від держави громадських інститутів і відносин, які покликані реалізувати приватні інтереси і потреби. Права людини і громадянське суспільство характеризуються спільними закономірностями виникнення і функціонування, адже перебувають у нерозривному зв'язку. Такий самий зв'язок існує між державою та людиною і називається правом, а відносини між ними завжди мають правовий характер [4, с. 12–48].

Таким чином, організаційно-правовою особливістю адвокатури є її дуалістичний характер, адже, з одного боку, вона є невід'ємним елементом державного механізму

системи захисту прав людини, оскільки реалізує гарантоване державою право особи на правничу допомогу [8], а з іншого – здійснює захист прав і свобод людини – члена суспільства. Адвокатура надає юридичну допомогу фізичним та юридичним особам, підприємствам, установам, організаціям, а, отже, суспільству в цілому, що відносить її до інститутів громадянського суспільства. Правова природа адвокатури як інституту громадянського суспільства розкриває її соціальну і правову цінність, зосереджену на вирішенні найважливіших завдань адвокатури – захисту прав і свобод людини і громадянина, юридичних осіб, представлення їхніх інтересів, надання кваліфікованої правової допомоги [9, с. 78–84].

Слушною є думка Т.Б. Вільчик, яка вважає, що виникнення громадянського суспільства в юридичному розумінні розглядається в міру інституціоналізації сфери приватних інтересів через законодавче визнання суб'єктивних прав індивідів. Передумови інституціоналізації громадянського суспільства частково є передумовами, що сприяють становленню адвокатури [5, с. 243–244].

Необхідними умовами належної організації адвокатури є наявність в адвокатури влади громадського контролю – публічного фактору контролю – та формальної належності до системи юстиції, яка вимагає дотримання принципу адвокатського самоврядування, що є запорукою вільної адвокатської діяльності без тиску з боку державної влади [7, с. 107–111].

Правова природа адвокатури як інституту громадянського суспільства змістовно розкрита І.Н. Чорним. Дослідником сформульовано два основні доктринальні підходи до розуміння правового статусу адвокатури: як окремого елемента громадянського суспільства та як мірила рівня розвитку і демократичності суспільства. Адвокатура як інститут громадянського суспільства, реалізуючи свої основні функції (захист і представництво), з одного боку, забезпечує захист прав, свобод та законних інтересів особистості, а з іншого – має можливість впливати на державну владу в публічно значущих питаннях, використовуючи професійні знання, вміння та досвід. Значення адвокатури як інституту громадянського суспільства в сучасних умовах падіння моральних цінностей та культурного рівня суспільства значно зростає, адже повністю відповідає напрямку правової політики щодо вдосконалення правових засад державного і суспільного життя. Рівень розвитку громадянського суспільства залежить від рівня правової захищеності особистості, а стан законності є фактором, що визначає стабільність правових відносин. У динаміці розвитку сучасного світу інститут адвокатури є фундаментом громадянського суспільства. Без розуміння сутності та природи адвокатури неможливо оцінити всю систему складних економічних, політичних, соціальних та міжнародних відносин [10, с. 10–15].

Зацікавлення науковців та практиків дослідженням адвокатури також пояснюється взаємозалежністю цього інституту з громадянським суспільством. На думку С.А. Авакяна, громадянське суспільство існує тоді, коли забезпечено певний рівень економічного, соціального, духовно-морального, міжособистісного й інформаційного стану [11, с. 13]. Виконання адвокатурою найважливішої її функції – захист прав і свобод людини і громадянина – є запорукою розвитку громадянського суспільства.

Ще одним дослідником, Д.В. Ануфрієвим, на основі аналізу різних підходів до розуміння поняття «інститут громадянського суспільства» зроблено висновки, що під інститутом громадянського суспільства варто розуміти його структурний елемент, що володіє певною самостійністю та незалежністю, діє відповідно до властивих йому методів, керуючись конституційно визначеними принципами, та переслідує єдині для громадянського суспільства цілі. Інститут адвокатури у такому суспільстві сприяє визнанню членами громадянського суспільства верховен-

ства закону та побудови моделі поведінки в рамках закону. Адвокатура виступає невід'ємним елементом побудови правової держави, що є однією з ознак громадянського суспільства і однією з політичних гарантій виконання інститутами громадянського суспільства своїх функцій. Реалізація громадянським суспільством своїх публічно-правових інтересів є можливою через здійснення інститутом адвокатури своїх публічно-правових функцій у взаємодії з іншими інститутами громадянського суспільства. Держава, зацікавлена у розвитку громадянського суспільства, зобов'язана сприяти діяльності інституту адвокатури [11, с. 23–25].

Для з'ясування природи адвокатської діяльності слід визначити формальні та функціональні принципи адвокатської діяльності. С.С. Колобашкіна до системи ознак адвокатської діяльності відносить: особливий зміст адвокатської діяльності, який полягає у наданні юридичної допомоги особам; особливого суб'єкта здійснення адвокатської діяльності, тобто фахово-підготовлену особу; особливих адресатів адвокатської діяльності – суб'єктів права, які потребують юридичної допомоги; незалежність адвокатури; професіоналізм; публічність; некомерційну основу; оплатність адвокатської діяльності. Такі системні ознаки адвокатської діяльності, як публічність та некомерційність, відносять її до особливих суб'єктів правової системи держави [12, с. 140–144].

Адвокат є єдиним суб'єктом права, який надає юридичну допомогу, адже ні фахівці, ні інші посадові особи ніякої юридичної допомоги не надають. Їхня діяльність зводиться виключно до правової допомоги або, як стверджує А.І. Бугаренко, до квазіюридичної допомоги в разі судового або іншого представництва, оскільки правова допомога найчастіше пов'язана з роз'ясненням чинного законодавства без подальшого аналізу справи та формування правової позиції у справі, окреслення шляхів вирішення правової проблеми [13, с. 18–20]. Таке положення адвоката також визначає його особливе місце як у державі, так і в суспільстві.

Незважаючи на те, що в розвитку національних адвокатур держав Європи більше спільного, ніж відмінного, законодавство по-різному визначає питання юридичної природи адвокатури та її належність до громадянського суспільства. Зокрема, у Російській Федерації законодавцем регламентовано адвокатуру як професійне об'єднання та інститут громадянського суспільства, який не належить до системи органів державної влади та місцевого самоврядування [14].

Соціальна природа адвокатури. Належність адвокатури до інститутів громадянського суспільства визначає її особливу соціальну роль та призначення. Природа адвокатури як соціального інституту визначається змістом її діяльності, який полягає у наданні юридичної допомоги населенню. Коли йдеться про «юридичну допомогу», в літературі використовуються декілька термінів-синонімів цього поняття – «правнича допомога», «юридична допомога», «кваліфікована юридична допомога», «юридичне чи правове обслуговування», «юридичні чи правові послуги». Таке широке термінологічне застосування даного поняття та різна їхня правова природа свідчать про відсутність єдиного розуміння на термінологічному рівні сутності адвокатської діяльності [12, с. 113–134].

Цінність адвокатури як соціального інституту проявляється також у рамках правовідносин, учасником яких є адвокатура, які можуть мати як публічно-правовий, так і приватно-правовий характер [4, с. 98].

Соціальний характер адвокатури полягає в тому, що вона здійснює спеціально-правовий та загально-ідеологічний вплив на соціум. Адвокатура є визначальним чинником рівня суспільного розвитку та культури. *Соціальним завданням* адвокатури є забезпечення належного культурного та морального рівня суспільства. Виконання цього

завдання є можливим за умови високого професіоналізму та компетентності самих адвокатів, що є однією з умов реформування правової системи України в напрямку удосконалення системи захисту прав і свобод людини та забезпечення гарантованого Конституцією України права на професійну правничу допомогу [8]. На думку Т. Гарасиміва, рівень професіоналізму адвоката визначається рівнем зрілості його професійної культури. Професіоналізм – це сукупність професійно-особистісних характеристик, змістом яких є професійна культура та адвокатська етика, що характеризують механізм формування та реалізації професіоналізму в адвокатурі [15, с. 152–154].

Зазначимо, що професійно-особистісні якості адвоката формуються під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів. Адвокат як член соціуму знаходиться у нерозривному зв'язку з громадянським суспільством, а, отже, останнє здійснює зовнішній вплив на свідомість адвоката. Формування, розвиток чи регрес суспільства безпосередньо відображається на здатності адвоката до формування та вироблення в собі глибокої компетенції та високого професіоналізму. Щодо внутрішніх факторів, то йдеться про діяльність індивіда, де формуючими факторами є психічні та емоційний стан особи, природні та фізичні здібності і навички.

Розвиток громадянського суспільства, реформування правової системи України та національне утвердження держави на арені європейських держав з високим рівнем системи захисту прав і свобод людини залежить і від професійного рівня адвокатів та їхніх моральних і етичних цінностей. По-перше, адвокат як індивід та особистість є членом громадянського суспільства; по-друге, громадянське суспільство є складовим елементом держави; по-третє, держава наділяє адвокатуру функцією надання професійної правничої допомоги, визначаючи її одним із елементів у механізмі системи захисту прав людини. Такий зв'язок усіх зазначених явищ доводить вплив адвокатури на громадянське суспільство та саму державу.

Публічно-правова природа адвокатури. Діяльність адвокатури притаманний *публічно-правовий* характер. Така природа адвокатури вимагає чіткого врегулювання її взаємовідносин із органами державної влади. За своєю юридичною природою адвокатура є корпорацією публічного права. У римському праві поняття корпорації публічного права трактувалося як юридична особа і суб'єкт права з певними повноваженнями і особливим статусом. Така категорія юридичної особи, сформульована римським правом, передбачала діяльність виключно у публічному праві та єдиною волю під час виконання своїх функцій. Отже, властивості корпорації публічного права як суб'єкта цивільного правообігу прямо стосуються визначення статусу адвокатури та відповідають її юридичній природі в теоретичному та практичному аспектах. Організаційна форма адвокатури за своїм змістом розкриває її як установу *публічного права* [7, с. 107–111]. Водночас, адвокатура є унікальним юридичним явищем та єдиною організацією, яка виконує державну, тобто *публічно-правову функцію*, але є незалежною від держави. Дотримання державою принципу незалежності адвокатури є запорукою належного функціонування цього інституту [9, с. 78–84].

Публічний характер адвокатської діяльності, її незалежність, самоврядність, соціальне призначення, належність до інститутів громадянського суспільства, неприемницька основа та її головне призначення – надання кваліфікованої юридичної допомоги фізичним і юридичним особам з метою захисту їх прав, свобод і законних інтересів, що забезпечує доступ до правосуддя – є ознаками, які формують адвокатуру як інститут та визначають її місце в системі інститутів громадянського суспільства.

Місце адвокатури в системі правозахисної діяльності. Правозахисна система складається з багатьох елементів та визначає способи, методи та напрямки захисту

прав людини і громадянина в державі. Правовою природою захисту прав людини є сукупність нормативно-правових засобів і юридичних властивостей правозахисної системи, яка відображає найважливіші її особливості.

І.С. Долгошеєва у своєму дослідженні, присвяченому адвокатурі, правозахисну систему визначає як структуровану та ієрархічно побудовану сукупність правових явищ, які характеризують напрямки, засоби, способи і ефективність захисту прав людини в національній правовій системі та в Європі [4, с. 22–23]. Адвокатура, власне, і є складовим елементом такої системи.

Юридичну природу правозахисної діяльності визначають правові та інші важливі особливості даного явища. Водночас, юридичну природу захисту прав людини розглядають як сукупність нормативно-правових засобів і юридичних властивостей правозахисної системи, яка відображає найважливіші її особливості. Такі властивості характеризують захист прав людини як цілісне, нормативно регламентоване та врегульоване явище та визначають зв'язок між правом особи на захист та здатністю правозахисної системи впливати на діяльність суб'єктів, які, відповідно до їхніх повноважень, є елементами правозахисної системи та виконують функцію захисту. Тож дослідження юридичної природи та з'ясування сутності захисту прав людини є можливим в аспекті нормативно-правових підстав засобів реалізації права людини на правовий захист, які в сукупності і утворюють правозахисну систему. Правовими підставами засобів реалізації права людини на юридичний захист є конституції, міжнародні і національні засоби захисту прав людини [4, с. 23–28].

Право на правову допомогу є самостійним видом прав людини, який у правозахисній системі відіграє важливу роль, адже містить в собі основний інструмент захисту кожної держави та міжнародної спільноти – право людини на правовий захист. Реалізація конституційно-передбаченого права на захист покладена на адвокатуру, що пояснює її центральне місце в правозахисній системі, діяльність якої зумовлює розвиток правозахисного механізму в державі. Держава повинна забезпечити законодавчу регламентацію відповідних прав людини на захист та організувати засоби їх реалізації.

Базовими системоутворюючими цінностями Української держави є побудова досконалої правозахисної системи, яка б забезпечувала та захищала права і свободи людини, що є неможливим без удосконалення законодавчої основи забезпечення захисту прав і свобод людини та окремих її елементів. Система забезпечення та захисту прав і свобод людини є цілісним механізмом, який є конституційно врегульованим та вміщує сукупність взаємодіючих елементів правового механізму, до яких належать: правозахисна діяльність та політика; правозахисні відносини; суб'єкти, які здійснюють правозахисну діяльність; правозахисні норми, що регулюють цю діяльність; принципи захисту основних прав і свобод людини і громадянина [16, с. 1–2]. Адвокатура є одним із основних інституційних елементів системи забезпечення та захисту прав і свобод людини.

Необхідно наголосити на тому, що правозахисна система України є сукупністю як державних, так і недержавних інститутів, які сформувалися внаслідок взаємодії держави та громадянського суспільства, основною метою яких є захист прав і свобод людини і громадянина. Правозахисна система є одним із основних елементів громадянського суспільства. Головним її завданням є професійна діяльність, пов'язана з виникненням, припиненням, відновленням та захистом прав і свобод людини, а найважливішими елементами – правоохоронні та правозахисні органи та ін-

ститути, які забезпечують дотримання та захист цих прав і свобод. Правозахисна функція держави є центральною функцією, яка здійснюється у правоохоронній формі та є сукупністю заходів правового характеру, спрямованих на захист прав і свобод людини і громадянина [16, с. 9–10].

Ще однією організаційно-правовою особливістю адвокатури є її належність до правоохоронних органів України, адже правова природа адвокатури відносить її до суб'єктів, що здійснюють правоохоронну діяльність держави та володіють *статусом правоохоронного інституту недержавної природи*. Отже, адвокатура наділена функціями правоохоронної діяльності [17, с. 7–16]. Щоправда, в Україні відсутня конституційна регламентація поняття правоохоронного органу та її системи, що не дозволяє на законодавчому рівні віднести інститут адвокатури до правоохоронних органів України.

Також розуміння місця адвокатури в системі правозахисної діяльності є неможливим без з'ясування її місця у судовій системі. У національній правовій доктрині це питання є дещо дискусійним. Так, О.З. Хотинська-Нор, підтримуючи позицію С.В. Прилуцького, вважає, що адвокатура, так само як суд і прокуратура, є самостійним інститутом правосуддя з особливим гармонізованим статусом, володіє самостійними процесуальними функціями, які є уніфікованими, та забезпечує реалізацію судової влади. Будучи елементом правосуддя, адвокатура дозволяє судовій системі функціонувати на засаді змагального судочинства, яке діє в Україні, без чого судді не можуть самостійно здійснювати судову владу. Демократичний розвиток судової влади є можливим за умови поєднання усіх інституцій, що належать до системи судових органів, органів публічного обвинувачення та адвокатури [18, с. 24–27]. Отже, інститут адвокатури належить до системи правових інституцій, які є складовою частиною судової системи України, взаємодіють між собою та забезпечують реалізацію судової влади, функціонування судової системи в Україні.

З нашого дослідження можна зробити такі висновки:

1. Інститут адвокатури знаходиться в центрі взаємовідносин між державою і громадянським суспільством та є незалежним суб'єктом і одним із головних елементів правозахисної системи, яка діє в державі та є способом захисту прав членів соціуму. Члени адвокатської спільноти є представниками громадянського суспільства, які в силу своїх професійних навичок здійснюють захист, представництво та надають інші види правової допомоги членам суспільства.
2. Розвиток громадянського суспільства залежить від належного рівня державного регулювання суспільних відносин, а розвиток держави та її інституцій залежить від рівня розвитку громадянського суспільства, яке розвивається тільки за умови високого рівня культури та відповідних, створених державою, умов для «демократичного» соціального мислення. Адвокатура не може існувати без таких умов у суспільстві, але й розвиток громадянського суспільства неможливий без розвитку адвокатури як його інституту.
3. Адвокатура є самостійним та особливим елементом правозахисної системи. Вона є центральним елементом правозахисної системи та публічно-правовим інститутом громадянського суспільства.
4. Основним завданням адвокатури є захист прав і свобод людини як індивіда та громадянського суспільства в цілому. Її завданням також є забезпечення належного культурного та морального рівня суспільства.
5. Адвокатура є особливим елементом інституційної бази громадянського суспільства [19], інструментом дійсної демократії [20].

ЛІТЕРАТУРА

1. Стецовский Ю.І. Советская адвокатура: учеб. пособ. М.: Высш. шк., 1989. 304 с.
2. Святоцька В.О. Інститут адвокатури України: становлення та розвиток: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів.: ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. 191 с.

3. Синеокий О.В. Адвокатура как институт правовой помощи и защиты: учеб. пособие. Х.: Право, 2008. 496 с.
4. Долгошеев И.С. Адвокатура как субъект правоотношений: дисс. ... канд. юрид. наук. Саратов, 2008. 183 с.
5. Вільчик Т.Б. Адвокатура та громадянське суспільство у правовій державі. Право України. 2014. №11. С. 243–250.
6. Козьмін А.В. Адвокатура як інститут громадянського суспільства в сучасній науці. Актуальні проблеми політики: зб. наук. праць / за ред. С.В. Ківалова. Одеса: ПП «Фенікс», 2007. Вип. 30. 620 с.
7. Андреевский В. Публично-правовая основа организации адвокатуры и ее профессиональное самоуправление. Адвокатура. 2005. № 1. С. 107–111, 147.
8. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
9. Аракелян М.Р. Адвокатура України – інститут гражданского общества: правовая природа. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»: зб. наук. пр. / редкол.: С.В. Ківалов, В.М. Дрьомін, Ю.П. Аленін. Одеса: Юрид. л-ра, 2013. Т. 13. С. 78–84.
10. Чорний І.Н. Адвокатура как институт защиты прав и свобод личности: дисс. ... канд. юрид. наук. Санкт-Петербург, 2011. 210 с.
11. Ануфриев Д.В. Адвокатура как институт гражданского общества в многонациональной России: дисс. ... канд. юрид. наук: 23.00.02: Москва, 2005 195 с. URL: <http://www.dslib.net/polit-institut/advokatura-kak-institut-grazhdanskogo-obwestva-v-mnogonacionalnoj-rossii.html>.
12. Колобашкина С.С. Адвокатская деятельность всистеме защиты прав граждан: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2011. 274 с.
13. Бугаренко А.И. Теория, правовые аспекты и практика оказания гражданам бесплатной юридической помощи адвокатами: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Москва, 2010. 251 с.
14. Федеральный закон об адвокатской деятельности и адвокатуре в Российской Федерации. URL: <http://legalacts.ru/doc/federalnyi-zakon-ot-31052002-n-63-fz-ob/>.
15. Гарасимів Т. Підвищення рівня професіоналізму адвокатів як одна із засадничих умов формування громадянського суспільства. Збірник матеріалів Всеукраїнського круглого столу «Адвокатура України: історія та сучасність» (на пошану адвоката, президента Української Народної Республіки в екзилі Степана Порфирівича Витвицького), 24 листопада 2015 р., м. Львів / уклад. І.Б. Василик, І.С. Яковець. К.: КВІЦ, 2015. 188 с.
16. Андрусак В.Г. Правозахисна функція сучасної держави (на прикладі інституту прокуратури): загальнотеоретичне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Одеса, 2015. 20 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1884/%D0%90%D0%BD%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%81%D1%8F%D0%BA%20%D0%92.%D0%93.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
17. Тюріна О.В. Сучасні системи судових і правоохоронних органів (порівняльно-правова характеристика): навч. посіб. К.: КНТ, Видавничий дім «Скіф», 2008. 96 с.
18. Хотинська-Нор О.З. Теорія і практика судової реформи в Україні: монографія. К.: Алерта, 2016. 428 с.
19. Обловаєць Н.О. Адвокатура України – інститут громадянського суспільства. Адвокат, 2011. С. 37–40
20. Марочкін І.Є., Афанасьєв В.В., Бабкова В.С. Організація судових та правоохоронних органів: навч. посіб. Харків: Право, 2000. 272 с.

УДК 347.73:336.22(477)

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КАТЕГОРІЇ «ДЕРЖАВНА ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА»

THEORETICAL ASPECTS OF CATEGORY “STATE TAX POLICY”

Сторожук І.П.,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Хмельницький університет управління та права

У статті проводиться аналіз теоретичних засад податкової політики через наукові концепції та теоретичні погляди щодо здійснення державою податкової політики; визначення місця податкової політики в загальнодержавній політиці; визначення цілей, завдань та принципів податкової політики як окремого виду державної політики.

Ключові слова: податкова політика, державна податкова політика, загальнодержавна політика, цілі податкової політики, завдання податкової політики, принципи податкової політики.

В статье проводится анализ теоретических аспектов налоговой политики через научные концепции и теоретические взгляды относительно осуществления государством налоговой политики; разграничение понятий «налоговая система» и «налоговая политика»; определение места налоговой политики в общегосударственной политике.

Ключевые слова: налоговая политика, государственная налоговая политика, общегосударственная политика, цели налоговой политики, задачи налоговой политики, принципы налоговой политики.

The article analyzes the theoretical basis of tax policy through the examination of scientific concepts and theoretical views on the implementation of the state tax policy; definition of the place of tax policy in the national policy, as well as the determination of goals, tasks and principles of tax policy as a separate form of state policy.

Key words: tax policy, state tax policy, national policy, goals of tax policy, tasks of tax policy, principles of tax policy.

На сьогодні питання оподаткування є досить актуальним. Як науковці, так і практики постійно дискутують з приводу необхідності існування певного податку чи його ліквідації, а також корегування елементів оподаткування (збільшення чи зменшення ставок, зняття чи необхідності введення пільг та ін.) певного податку. Багато уваги приділяється і заходам, які необхідні для ефективного функціонування конкретного виду податку чи збору. На жаль, за цією конкретикою залишається поза увагою те, що всі ці заходи є частиною єдиного цілісного процесу, а саме

податкової політики як однієї з базисних частин загальнодержавної політики.

Податкова політика в області прямого оподаткування впливає на підприємницьку активність і на темпи економічного зростання. Податкова політика в галузі непрямомо оподаткування позначається на інфляційних процесах в суспільстві. Всі ці процеси мають системоутворююче значення для формування і здійснення державної політики. Ефективно налагоджена податкова політика сприяє ефективному функціонуванню бюджетної, фінансової,